TEKST & FOTO'S
MARGRIET GOSKER &
YOSÉ HÖHNE
SPARBORTH

TWAALF BRIEVEN OV

Brief 9 - 20 juni 2018

Beste Yosé,

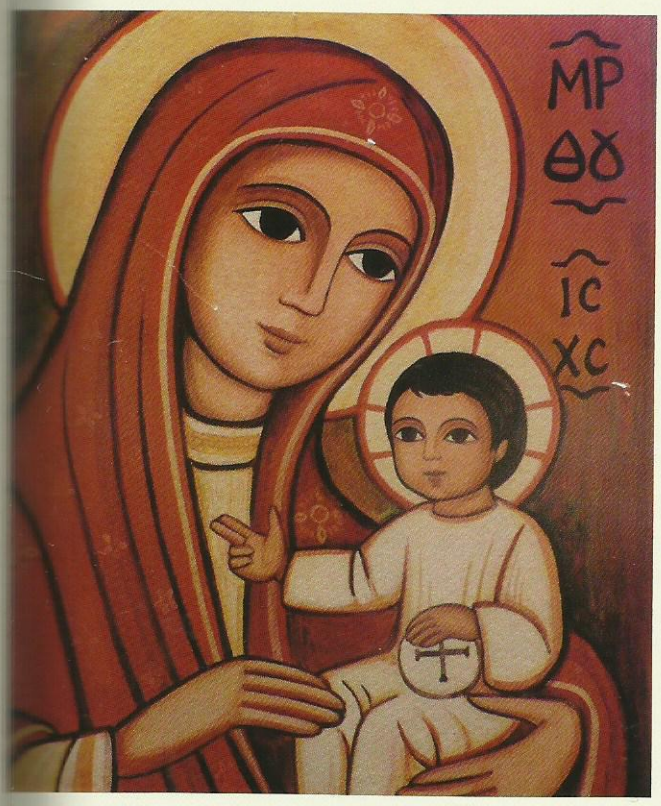
Ja, die moederborst van Maria, daar zeg je wat. De feministische theologe Willy Jansen heeft daar een essay over geschreven. "De macht van Maria zit in haar borsten", zegt ze. Maria's macht is geconcentreerd in haar moedermelk en moederborsten, waarbij de melk symbool staat voor Gods Woord en het zogen voor het doorgeven daarvan. Soms wordt de macht van Maria's melk gelijkgesteld aan die van Christus' vergoten bloed. In zijn *Confessiones* vergelijkt Augustinus moedermelk met hemelse troost en hij kan nauwelijks beslissen of hij liever zijn geestelijk voedsel ontvangt uit de wonde van Christus of uit Maria's borst. Voor mij klinkt dit allemaal nogal merkwaardig, ook al sluit het beeld van de moederborst wel aan bij Bijbels spraakgebruik (Jesaja 66:11). Hoezo dient Maria's melk als helende substantie voor gelovigen? Kijk eens naar de afbeelding waarop Maria haar moedermelk rechtstreeks in de mond van die zieke monnik spuit. Ik ken genoeg afbeeldingen van Maria Lactans, o.a. die met Bernard van Clairveaux – die ik overigens geen heilige noem, want voor mij is het niet aan mensen om te beslissen wie er nu wel of niet heilig is. En volgens mij gaat ook geen enkele kerk daarover.

Je hebt helemaal gelijk, als je zegt dat de reformatie plaatsvond in de late middeleeuwen, in tijden die doordrenkt waren van angstgeloof, oordelen, pest, hel en verdoemenis, kruistochten en heksenwaan. Denk maar aan de schilderijen van Jeroen Bosch. Daarmee is niet alles gezegd, maar het is goed ons ervan bewust te zijn. Het laatste officiële Europese heksenproces vond nog plaats in 1792 (!). Jij denkt, dat het afschaffen van Maria de reformatorische heren goed uitkwam? Op die gedachte was ik nog niet gekomen. Er zijn overigens best voorbeelden van protestantse vrouwen, die hun plek hebben opgeëist, zoals Grietje van Dijk, Anna Maria van Schurman en Marie Dentière. De laatste heeft nu zelfs een plaats gekregen op het grote Reformatiemonument in Genève. Hier wacht nog een schone taak voor feministische theologie.

Calvijn en Luther kwamen inderdaad niet boven de gangbare vrouwonvriendelijkheid uit. Maar Calvijn heeft wel degelijk gepleit voor vrouwelijke diakenen en Luther eiste dat meisjes mochten studeren. Luther dankte veel aan zijn vrouw (en vroegere non) Katharina von Bora. Hij noemde haar liefkozend *'Herr Käthe'*. Wist je dat? Hoewel vrouwen toen niet handelingsbekwaam waren, vermaakte hij zijn hele bezit aan haar. Toch kreeg ze na zijn dood geen cent. Er is al best veel feministisch onderzoek gedaan naar vrouwen in de reformatie, die hun partijtje hebben meegeblazen. Maar hun rol is nog altijd onderbelicht.

Ik ben het niet met je eens, als je zegt dat protestantisme puur rationeel zou zijn en geen devotie zou kennen. Ik geef toe dat dit wel speelt, maar de meeste beslissingen zijn ook hier niet rationeel genomen. De Nadere Reformatie is een voorbeeld van innige devotie en mystiek. Jij ziet de volksdevoties rond Maria vooral als spanningsverhouding tussen de belangen van kerkleiding en kerkvolk. Hoe zit dat dan bij protestanten? Hoeveel top kan de basis gebruiken en omgekeerd? Dat vereist in beide kerken doorzichtige machtsstructuren. Ik steun jouw idee om de hele zaak eens uit het oogpunt van (mannelijke) belangen te bezien. Heldere machtsverhoudingen maken macht controleerbaar. Dat geeft een gespreksbasis en een reële mogelijkheid om kritisch te zijn. Als

VER MARIA

Mariaportret in de kapel van Sulaymaniyah.

hiërarchie bij protestanten formeel niet bestaat, blijft onduidelijk wie er nu eigenlijk macht uitoefent. Dan ontstaan er netwerken en oncontroleerbare posities. En dat verlokt tot machtsmisbruik.

Dan over de Mariadogma's die pas in 1854 en 1950 opkwamen. Ook de pauselijke onfeilbaarheid is van ver na de reformatie (1870). Hoort dit bij een ontwikkeling die zowel Maria als de paus steeds meer ophemelt? Misschien een reactie op het protestantse verdonkeremanen? Toch heeft de reformatie zichzelf beschadigd door Maria bijna geheel te elimineren. Hoog tijd nu voor een stevige oecumenische discussie. Dat kan interessant worden als het een echt open gesprek is. Kunnen protestanten een vorm van Petrusdienst aanvaarden? Kunnen ze Mariadevotie zien als de spirituele behoefte om een eenzijdig mannelijk Godsbeeld te corrigeren? Ik denk aan die afbeeldingen waarbij mensen onder Maria's vleugels schuilen (het Bijbelse beeld uit Psalm 61). Bij Maria kun je thuiskomen, haar wijde mantel beschermt je. Toen ik als oecumenische gast in den Bosch de bisschopswijding van Mgr. De Korte meevierde, werden er Marialiederen gezongen met een hartstocht die me compleet overrompelde.

Tenslotte: volgens jou is de Geest (Hebreeuws *Ruach*) vrouwelijk, maar transseksualiseerde ze bij haar emigratie naar Griekenland. Volgens mij klopt dat (grammaticaal) niet. Meisje is een onzijdig woord en pontificaat ook. Het woordgeslacht valt niet altijd samen met het biologische geslacht. Zelf spreek ik liever niet in termen van sekse over de Geest (ook niet over God).

Met goede groet en houd goede moed. Margriet

Brief 10 - 21 juni 2018

Beste Margriet.

Ik onderstreep je waarneming over macht. Ik heb niets tegen bisschoppen of hiërarchie. Het is dan duidelijk, de macht is controleerbaar. Sommige bisschoppen hanteren hun macht slecht, er zijn echter wel grenzen aan. Dat vind ik belangrijk. Die Nederlandse ideologie dat iedereen gelijk zou zijn? Dank je de koekoek!

Die gedachte over het transseksualiseren van de Geest hangt voor mij samen met mijn Latijns-Amerikaanse ervaringen. In 1995 studeerde ik in Costa Rica. Daar zag ik hoe mensen hun geloof relativeerden en hartelijk om zichzelf konden lachen. Wel loopt de kerk daar tegen de Europese dominantie aan. Daarom valt paus Franciscus er goed: hij is Latino en kent hun realiteit. Een enkele Europese bisschop wordt daar nerveus van. Dat is dan zijn probleem! Er is in Latijns-Amerika een diep besef, dat elk theologisch spreken uiteindelijk stotteren is. Het zijn 'onze' spinsels over God. Toen ik daar zei dat de Geest patroonheilige is van alle transseksuelen, begreep men dat onmiddellijk als een knipoog naar krampachtig mannelijk machismo van heteromannen. Incest en seksueel misbruik in het huwelijk komt bij 30% tot 80% voor, afhankelijk van het land. Geloof me, daarginds zijn heteromannen het probleem. Over homoseksuele mensen kunnen we een andere keer discussiëren. Zo ongeveer. Lachen dus als ik zoiets zeg. Ja, en dan is Mariadevotie een warm bad. Het volk is een sterke religieuze eenheid en heeft die devotie zelf in handen. Totaal anders dan in Fatima, met die enorme betonnen vlakte – groot als een vliegveld. Daar is geen boom of grasspriet te zien, laat staan een schaap. Alles in beton gegoten, ook de priestergreep op dat gebeuren. Maar In Latijns-Amerika zijn echte devotionele volksfeesten. Tikje Indiaans ook nog.

Die dogma's rond Maria. Onbevlekt Ontvangen, zonder erfzonde. Prachtig. Augustinus vond de erfzonde uit: onze begeerten, vooral de seksuele. Eeuwenlang diep-theologische discussies. Thomas van Aquino stelde dat erfzonde gaat over de maatschappelijke zondigheid, die ons kleine individuen tot zondig handelen verleidt. Hoe actueel! Kun jij als consument nog iets kopen dat slaafvrij is? Hoe weet je of wat je koopt slaafvrij is? Niet dus, behalve in Wereldwinkels. En dat hoop ik dan maar. Ik wil graag geloven, dat Maria (ons voorbeeld van geloof) daar buiten staat. Werd Maria met ziel en lichaam ten hemel opgenomen? Hemel, wat is dat? Ziel, wat is dat? Transcendent lichaam? Dus, wat wordt er dan gezegd? Daar mogen mijn hiërarchen elkaar best over onderhouden. Dat houdt ze van de straat.

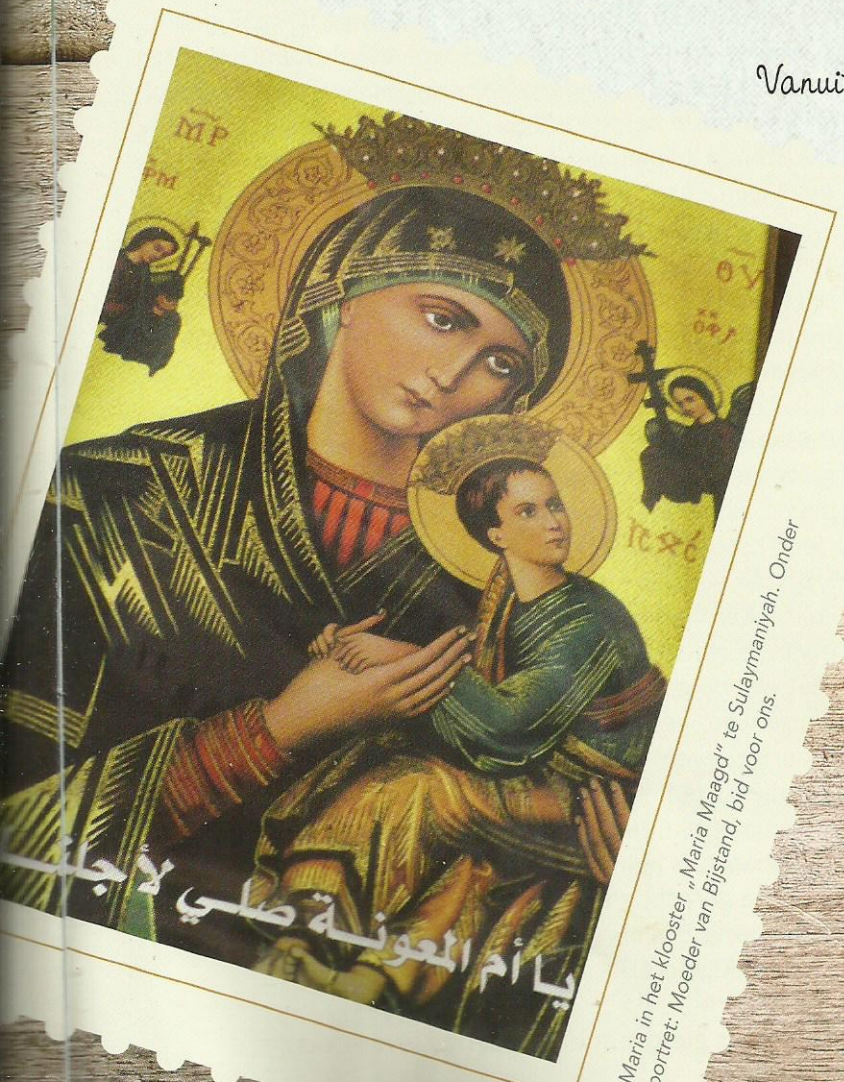
De paus onfeilbaar? Ach, formeel enkel als hij ex-cathedra spreekt. Dat deed die paus in 1950: over die ziel en die hemel en dat transcendente lichaam. Gelukkig is er terughoudendheid. Het staat me niet bij of een ex-cathedra-uitspraak het principiële recht op geloofsdiscussie in de Catholica buiten werking stelt? Ik dacht het niet. Maar die onfeilbaarheid was een historisch zwaktebod. Denk eens aan al die Europese koningen en keizers die hun macht moesten overdragen. En dan de Vorst van het Vaticaan onfeilbaar maken? Franciscus wil dat doorbreken. Hij bevordert het geloofsgesprek. Dat is weer echt leiding geven aan 'Gods volk onderweg'.

Ik zie hoe rond de Mariadevotie een subtiel spel gespeeld wordt van een machtsbalans tussen volk en clerus. Het volk krijgt veel ruimte en neemt die ook. De clerus kijkt beminnelijk toe en geeft er zachtjes leiding aan. De wederzijdse welwillendheid en de gezamenlijke devotie geven de clerus feitelijk een stevige controle over de gemeenschap, maar altijd alleen zolang de gemeenschap dat toestaat. Het volk laat zich de devotie niet afpakken! Juist in de vormgeving niet. Precies dát heb jij gehoord in dat hartstochtelijk zingen van Marialiederen. Als de gemeenschap echter in haar Mariadevotie te veel eigen wegen gaat, klinkt plotseling op rationeel afwerende wijze: "Maar het gaat uiteindelijk om Jezus, niet om Maria." Dat klinkt overigens zachtjes en zelden. Kortom, ik zie het zo: Mariadevotie is de geloofsruimte waarin op de meest humane manier volk en hiërarchie elkaar bij de les en in balans houden.

Zo vriendelijk gaat dat niet altijd. In 1995 werd er een 'Wereldcongres van vrouwen' gehouden in Peking. Paus Johannes Paulus schreef een brief aan deze vrouwen over twee brandende kwesties: abortus mag niet, priester worden kan niet. Zelfs verkrachte vrouwen moeten de vrucht uitdragen en baren. Om dat te betogen had de paus slechts negen regels nodig. Om te betogen dat vrouwen geen priester kunnen worden, had hij 129 regels nodig. Maria werd weer eens afgezet tegen Eva. Diezelfde paus noemde in zijn encycliek *Redemptoris Mater* de Kerkhiërarchie 'Moeder en Maagd' zoals Maria, "omdat de Kerk het gegeven woord ongeschonden en rein bewaart." Zonder blozen klinkt dit uit een totaal afgeschermd celibatair mannenbolwerk. Ik noemde theologie van dit niveau ooit verkapte baarmoedernijd. Een exclusieve mannenclub, die zichzelf eminent vindt en boven vrouwen verheven, stelt zichzelf in 'haar' "theologische spreken" gelijk aan Maria's onovertroffen vrouwelijkheid (maagd én moeder!). Je moet maar durven! In 'haar' theologisch spreken maakt het Vaticaan Maria onbereikbaar voor vrouwen, die nooit maagd en moeder tegelijk kunnen zijn. En dan zichzelf als hiërarchische mannenclub met Maria's eminentie gelijkstellen! Ik ben met je eens, dat ook protestant rationalisme relatief is. Juist in steile afscherming verraadt zich veel ontkende emotie. Over Maria's borst zeg ik verder niets meer. Het is háár intimiteit.

Achter de regels schuilt mannelijke oorlogstaal tegen vrouwen. Veel vrouwen voelen dat en keren zich daarom tegen Maria. Dominantie. Het is al met al een complex geheel dat de hele spanwijdte van de geloofsgemeenschap betreft, van heilzame saamhorigheid tot ergerlijk machtsmisbruik. Limburg kent ook dominantie, zoals je weet. Een Rooms-Katholieke streek, maar de beste banen gaan naar protestantse Hollanders. In Vlaanderen hebben protestanten juist de slechtste baantjes. In zulke streken begrijpt het volk onmiddellijk wat dominantie betekent. Hoe zit dat bij jullie protestanten? Wie over een geloofsartikel anders denkt, begint een eigen kerkje. Wij rooms-katholieken willen toch wel met alle ketters samen in dezelfde kerk blijven. Al slaan we elkaar soms de koppen in, we houden die spanwijdte vol. Dat is wereldkerk, dat bevalt mij. Het betekent wel, dat we de discussies moeten durven voeren. Dat is goede katholieke traditie.

Vanuit die Catholica wens ik je vrede en alle goeds. Yosé

De Maria in het klooster „Maria Maagd" te Sulaymaniyah. Onder het portret: Moeder van Bijstand, bid voor ons.